

Curs 2019-2020
Graduat Universitari
Senior

ASSIGNATURA: LA CULTURA DE CASTELLÓ I EL SEU MARC DE REFERÈNCIA

Codi 3029 3r curs. Credits 2 Primer semestre: Setembre-Octubre 2019

Professor: José Juan Sidro Tirado.

Sessió 9ª.- 29-10-2019 / 17:45-19:00 HA1020AA (Complementària)

9.- Espais emblemàtics de la ciutat:

- 9A.- D'existència anterior a l'època del trasllat: Vinarmargo- El Castell Vell.
- 9B.- Del període d'assentament i creixement urbà: Santa Maria- El Campanar
La llotja – La torre dels Alçaments- El Palau del Bisbe – L'ajuntament –
La plaça de bous – El teatre Principal.
- 9C.- Dels darrers segles: L'edifici morú – L'edifici de correus i telègrafs –
El mercat central – L'Auditori – El museu de Belles Arts – L'IMPIVA.

_Conclusió final

9.- Espais emblemàtics del terme:

Al llarg i ample del terme municipal i sobretot a la pròpia ciutat, podem gaudir d'espais i edificis de tots les èpoques i estils. Des de les restes de l'antic Castell o els vestigis de la torre dels Alçaments, datats al segle XIV, fins a les modernes instal·lacions que ocupen en l'actualitat els edificis de l'IMPIVA, representants de la millor arquitectura d'avantguarda.

Castelló és una ciutat plena d'història, i aquest fet es reflecteix en la quantitat de monuments que esquitxen la seua geografia, albergant les seus d'algunes de les institucions civils i eclesiàstiques més representatives.

La zona centre de la ciutat és la que concentra un major nombre d'edificis històrics; les places Major, de la Peixateria i de Santa Clara, tenen alhora que una permanent animació, el sabor emotiu del passat. Les noves construccions se situen en les zones d'expansió de la ciutat, com el Palau de Congressos, dotant a l'entorn d'un aspecte innovador i cosmopolita.

Citar tots i cadascun dels llocs i elements, dels racons urbans, dels paratges i parcs, és del tot impensable per una única sessió, però malgrat aquesta dificultat, poder fer una aproximació al que som, coneixent aquells més emblemàtics.

.

Per la seua presentació distingirem tres èpoques claramente diferenciades:

- D'existència anterior a l'època del trasllat de la ciutat des de la muntanya al pla. (Anteriors al S. XIII)
- Del període d'assentament i creixement urbà (Segles XIV al XIX)
- Dels darrers segles (XX i XXI)

9A.- D'existència anterior a l'època del trasllat:

Els dos elements més emblemàtics, dels quals ja hem parlat en alguna sessió anterior en referir-nos a l'evolució històrica, i que per tant no ens estendrem massa ara, són: El jaciment romà de la Vila de Vinamargo i el Castell Vell.

9A1.- La Vila romana de Vinamargo.

La vila romana de Vinamargo, situada fora del nucli urbà de Castelló i a un parell de quilòmetres del mar, es troba molt propera al Caminàs, camí històric que comunica gran part dels jaciments de la Plana, a prop també de la Via Augusta i de la mar, així que es situa geogràficament en un lloc molt estratègic.

Va ser descoberta durant les obres de canalització del barranc de Fraga, que van treure a la llum jaciments arqueològics de diferents èpoques: ibèrica, romana i medieval.

Sabem que la vila va ser utilitzada entre els segles I i V d.n.e. i que és el jaciment arqueològic excavat d'època clàssica més extens de la província de Castelló, amb aproximadament 2.750 m² de superfície.

Excavat parcialment, per tant, no es té una visió completa de la seva planta ni de la seva extensió real.

9A2. El Castell Vell

Castell ubicat en el turó de la Magdalena, origen de la ciutat actual, lloc d'ocupació des del neolític. Les seues restes són d'origen islàmic, datant els seus orígens en els segles X o XI.

Tributari del Cid, passa al segle XII als almoràvits, reconquistat en 1233. El trasllat de la població al pla va ser autoritzat pel rei Jaume I en 1251 al seu lloctinent Ximén Pérez d'Arenós, fundant-se la ciutat en 1252.

Disposat de forma escalonada adaptant-se a la forma del turó. Es compon de tres recintes. El superior és l'Alcazaba, El Albacar, d'unes dimensions més grans, és la zona intermèdia i el poblat o zona exterior.

9B.- Del període d'assentament i creixement urbà (Segles XIV-XIX)

9B1.- Església de Santa Maria la Major.

Siutada a la plaça Major, s'anomena també catedral de Santa Maria la Major; és un temple d'estil gòtic valencià amb posteriors intervencions historicistes i en estil neogòtic.

La seua construcció s'inicia a la fi del segle XIII. Destruït per un incendi, es reprenen les obres a mitjan segle XIV, sent ampliades a principis del segle XV, i consagrada en 1549.

La planta era d'una sola nau dividida en cinc trams, absis pentagonal i capelles entre els contraforts, comptava amb tres portades: dos laterals i una a la façana principal, sent aquesta juntament amb algunes claus, els únics elements conservats en la seua reconstrucció. En 1662 se li afegí la capella de la Comunió

Declarada en 1931 Monument Històric-Artístic Nacional, va ser incendiada premeditadament el 24 de juliol de 1936 a els primers dies de la Guerra Civil i enderrocada mesos després per un acord municipal. La seua reconstrucció, començada el 1939 a partir d'un projecte de Vicente Traver Tomás basat en les traces del temple desaparegut, va acabar en 1999.

El temple actual que ocupa una illa completa té planta de creu llatina amb tres naus i un absis pentagonal.

9B2.- El campanar de la Vila.

Es tracta d'una torre campanar exempta, un edifici singular de propietat municipal. De planta octogonal, de 58 m. d'alçada i 29 de circumferència. dividida en quatre cossos, que a l'interior es corresponen amb la càmera del rellotge, la presó de l'eclesiàstic, l'habitatge del campaner i la càmera de les campanes. Aquests quatre cossos interiors no es corresponen amb les línies de cornises exteriors.

Les seues obres van començar en 1440. Fins a 1457 es va construir aproximadament el primer cos. Després d'una llarga paralització i diverses propostes en 1591 van reprendre's les obres, acabant-se el 1604.

L'accés a la torre es fa a través d'una porta de llinda amb una fornícula a la part superior flanquejada per volutes i un frontó triangular a la part superior. Sota els

escuts del Regne de València i les Torres de Castelló hi ha una inscripció en llatí que fa referència a la construcció de la torre entre els anys 1591 i 1604.

La part superior o terrassa es remata amb un templet o chapitell aixecat el 1735, cobert amb teula blava, replica de l'original destruït en 1656, de planta triangular amb pilastres d'ordre toscà, on es troben les campanes horàries i rematat per un penell col·locat en 1860.

Es puja per escala de caragol de pedra com l'edifici. La seua nuesa arquitectònica, la sobrietat decorativa, així com una certa aspror formal fan que la puguem incloure dins dels trets de l'estil desornamentat que des de finals del S. XVI caracteritzen l'arquitectura espanyola.

9B3.- La llotja del cànem.

Per a la seua construcció el Consell de la ciutat va comprar la Casa Gumbau el 1603, edificant-se entre els anys 1606 i 1617 sobre una base rectangular. Es tracta d'un edifici amb notables mostres de vocabulari italià i amb pautes del Renaixement tardà. Es construeix un espai semiobert quadrangular, obert en dos dels seus fronts per quatre arcs recolzats en columnes toscanes.

En 1792 l'edifici presenta un estat avançat de deteriorament i es decideix la seva posada en venda. Per aquesta raó, l'edifici adquireix una característica particular: la base és de propietat municipal per a ús públic i la construcció de dalt pertany a una família.

La nova construcció presenta pintures de Joaquín Oliet. El 1906 es ven la Llotja, que passa a ser una propietat privada. Els nous propietaris li atorguen un caràcter eclèctic i un estil academicista. Vicente Castell s'encarrega de la remodelació pictòrica, mantenint les al·legories d'Oliet i incorporant motius pompeïanos. El 1984 es declara monument históricoartístic.

La Universitat Jaume I adquireix l'edifici en 1999 i el converteix en un centre cultural i educatiu. L'únic element escultòric de la façana és l'escut de la ciutat que es troba entre els carcanyols dels arcs que donen al carrer Colom.

9B4.- La torre dels Alçaments

Les seves restes es troben a la Plaça de les Aules i daten del segle XIV.

El basament de la Torre dels Alçaments es conserva sota el sòl de la plaça de les Aules i pertany a la muralla medieval. Constitueix l'únic vestigi significatiu de la fortificació medieval de la Ciutat. La secció de torre conservada correspon a la base d'un dels portals del recinte murallat. A més dels vestigis de la torre, actualment hi ha una aula-museu subterrani (aula didàctica) amb accés per la plaça de les Aules.

Coneguda també com a Torre de Sant Pere, formava part de l'última ampliació del recinte emmurallat medieval de Castelló cap a l'any 1386.

9B5.- El Palau episcopal

El Palau Episcopal de Castelló és un edifici originari del segle XVIII, es va començar a construir el 1793 a costa del bisbe de Tortosa Antonio José Salinas i Moreno, i d'estil neoclàssic, quan es va construir la seua situació era als afores de la ciutat i al costat de la sèquia major, seguint la línia d'arquitectura academicista.

És un edifici de planta rectangular que es desenvolupa a partir del nucli principal, configurat pel vestíbul, el vestíbul i l'escala, al voltant del que s'estructuren els dos cossos de l'edifici

A l'interior es pot apreciar la distribució del mateix i les estructures dels dos edificis. Conserva mostres de taulelleria de l'època. Sobre la portada es troba una làpida amb la inscripció sobre la construcció de l'edifici i sobre la balconada principal es troba l'escut del bisbe fundador.

9B6.- L'edifici noble de l'Ajuntament.

L'antic Palau de la Vila estava situat en una altra ubicació, propera a l'actual. Es va decidir traslladar i construir aquesta nova seu a causa de les males condicions de l'edifici anterior. En 1689 es posa la primera pedra realitzant-se el trasllat al febrer de 1716, tot i no havent-se acabat el nou edifici. Inaugurat l'edifici, el seu interior va ser finalitzant-poc a poc.

Amb els anys es van realitzar ampliacions i reformes. Entre elles cal destacar la capella de les presons i les pròpies presons, acabades en 1806; així com la important reforma del saló de Sessions, que incloïa la decoració del seu sostre amb una pintura al·legòrica a la ciutat de Castelló. El 1916, l'arquitecte municipal Francesc Tomàs Traver porta endavant un projecte que va canviar tot l'aspecte de la façana principal. És ara quan desapareixen les reixes de ferro de les baranes dels balcons, que van ser substituïdes per balustrades de pedra artificial i també trenca el sentit originari d'un balcó corregut al pis principal que va ser subdividit en tres. D'altra banda, a la part alta de la façana desapareixia l'arrencada de les torres dels angles, les quals van quedar reduïdes a un sol cos rematat amb motlures, pinacles i piràmides.

Després de la guerra civil, es reformen les façanes laterals i la principal, desapareixent definitivament les dues torres que hi havia, així com l'ampit que va ser substituït per una balustrada; es van treure els canalons i balcons de pedra, substituint aquests últims per altres de fundició. És un edifici exempt de volumetria paralelipédica, organitzat en alçat per tres cossos clarament diferenciats per les cornises que els separen.

9B7.- La plaça de Bous.

La construcció de la Plaça de Bous de Castelló va començar el 1885, però no va ser fins el 2 de juliol de 1887 quan es va produir la seva inauguració. Va ser construïda per D. Manuel Montesinos Alardins, per als propietaris: D. Hipòlit Fabra, Joaquín Calduch, D. Juan Fabregat, Joaquín Fabregat, D. Luciano Ferrer i D. José Ripollés.

L'escultor José Viciano Martí va realitzar el medalló en bronze en el qual destaca el cap d'un bou per a la façana principal, el mateix que va construir l'estàtua del Rei En Jaume de la nostra ciutat.

Té una capacitat de 13.000 espectadors, i ocupa una superfície de 10.185 metres quadrats. Presenta una façana amb grans arcs de maó aplantillat a la planta inferior, correspostos per finestrals en la superior.

La primera correguda es va celebrar el 3 de juliol de 1887 amb bous de la ramaderia del Duc de Veragua, per als reis del toreig "Lagartijo" i "Frascuero", amb un ple fins a les banderes.

9B8.- El Teatre Principal.

El teatre Principal s'insereix en un conjunt d'innovacions dutes a terme a la ciutat de Castelló a finals del s.XIX, en ple període de puixança urbanística. Castelló necessitava certs serveis públics d'acord amb els nous temps i la presa de consciència que la cultura és un bé que ajuda al creixement de la ciutat i dels seus habitants converteix aquest edifici en un dels símbols del Castelló dels segles XIX i XX. Es va inaugurar el 1894 i en la seva sala va tenir lloc la primera projecció de cinematògraf a 1896.

Avui, després de la restauració total de les seves estructures, que va recuperar la configuració del teatre a la italiana original i de les magnífiques pintures que adornen el sostre de la sala i l'embocadura de l'escenari, així com el Teló de Boca, el Teatre Principal acull gran varietat d'espectacles i representacions per tal de satisfer la demanda dels amants de les arts escèniques: obres de teatre clàssic, muntatges avantguardistes i transgressors, espectacles de dansa ..., i també exposicions, seminaris i trobades amb els quals es pretén dinamitzar el debat cultural entorn del món escènic.

El Teatre Principal de Castelló va reobrir les seves portes al novembre de 1999. La recuperació per a Castelló i la suva província d'un edifici emblemàtic i representatiu de la seua cultura, ha estat un dels objectius prioritaris de la Generalitat Valenciana des dels seus inicis, suposant les obres de restauració una de les apostes més fortes del Govern que ha repercutit sens dubte en l'embelliment del centre de la ciutat i el seu entorn.

9C.- Dels darrers segles XX i XXI

9C1.- L'edifici morú del Grau.

L'Edifici Morú, construït a principis de segle XX, pren el seu nom de l'estil àrab de la seua arquitectura i acabaments. La seua funció ha variat molt al llarg dels anys, sempre relacionada amb l'activitat portuària.

En l'actualitat part de les seues dependències acullen la seu de la Fundació PortCastelló, mentre la part diàfana i més àmplia es destina a activitats públiques: exposicions artístiques, jornades, cursos d'estiu de la Universitat Jaume I i presentacions.

9C2.- L'edifici de correus i telègrafs.

És un edifici administratiu construït l'any 1932, obra dels arquitectes Demetrio Ribes Marco i Joaquín Dicenta Vilaplana. Situat en un punt estratègic de l'entramat urbà de Castelló, amb l'Avinguda de Jaume I al sud i la plaça de Tetuan al nord, la seua implantació com a edifici exempt queda reforçada per un volum de tres plantes amb els quatre cantons arrodonits que produeix una imatge molt unitària i de gran contundència.

La iniciativa de l'edifici de correus de Castelló forma part d'un programa estatal de 1909, amb el qual es pretenia dotar d'un nou edifici per a aquesta activitat a cadascuna de les capitals de província.

El maó, la ceràmica i el vidre constitueixen els principals elements de les façanes d'aquesta construcció, que recorda la tradició musulmana.

9C3.- El mercat Central.

Al començament del segle XX, el mercat municipal és objecte d'especial inquietud per part de l'Ajuntament. Ja el 1902 es planteja la construcció d'un recinte tancat. En 1913 són construïts sengles coberts en les places de la Constitució i la Peixateria, antecedents de l'actual Mercat Central.

El 1925, l'Ajuntament tria, mitjançant concurs, el pla d'ordenació urbanística l'autor és Vicent Traver Tomàs i en el qual, entre altres reformes es planteja la remodelació de la Plaça Vella i la construcció del nou mercat en el costat Sud de la mateixa : Qüestió que no es farà realitat fins després de la Guerra Civil.

El 21 de desembre de 1949, va tenir lloc la benedicció i inauguració oficial del Mercat Central en un acte multitudinari. Un any abans el 1948, l'Ajuntament va acordar desmuntar el tinglado de ocupava la plaça, a la qual la corporació tornaria uns mesos després el títol de Major. L'arquitecte municipal Francisco

Maristany va presentar una memòria descriptiva del projecte de "trasllat, reinstal·lació i ampliació" del mercat. El 10 d'abril de 1949 van començar les obres, i mentre, els llocs van ser traslladats provisionalment a la plaça del Rei i Hort de Corders.

La nova peixateria, adossada al Mercat central va ser construïda el 1964, i els seus llocs ocupaven la plaça del Mercat, des que van abandonar el 1951 la plaça de la Peixateria.

9C4.- L'Auditori i Palau de Congressos.

L'Auditori i Palau de Congressos de Castelló va obrir les seves portes el 2004 per dinamitzar l'oferta musical de la ciutat de Castelló i de la seva àrea geogràfica. A més de la seua oferta cultural, l'Auditori i Palau de Congressos de Castelló ofereix la possibilitat de llogar els seus espais per a l'organització de congressos i esdeveniments de caràcter privat. En total, una superfície de 2025 m2 preparats per a qualsevol celebració, juntament amb els diferents serveis de càteríng, cafeteria, traducció, hostesses, etc.

L'edifici està situat davant del Jardí dels tarongers, un espai verd de 10.000 metres quadrats que constitueix zona d'esplai ciutadana i pulmó de la ciutat.

L'arquitecte Carlos Ferrater va dissenyar aquest edifici, que es caracteritza per una utilització expressiva de l'espai que combina la superposició de grans volums asimètrics. El formigó blanc, la quarsita gris, la fusta, el vidre i l'acer es combinen en aquesta construcció per a transmetre elegància i harmonia arquitectòniques.

Disposa d'una sala simfònica amb capacitat per a 1200 persones, una sala de cambra amb capacitat per a 350 assistents, sala d'exposicions, sala de premsa, restaurant i d'altres amplis espais relacionals polivalents la mobilitat i adaptabilitat els converteixen en llocs idonis per a la celebració de trobades i esdeveniments de format divers. L'Auditori i Palau de Congressos de Castelló ofereix també la possibilitat de llogar els seus espais per a l'organització de congressos i esdeveniments de caràcter privat.

9C5.- El museu de belles arts.

És un edifici obra de Mansilla i Tuñón Arquitectes, que ha estat reconegut en nombrosos premis d'arquitectura a nivell nacional. Inaugurat el 25 de gener de 2001, es pot assenyalar que l'edifici: "gira al voltant d'un claustre enjardinat amb xiprers, pertanyent a l'antic col·legi de Serra Espadà".

La construcció que acull les sales és un apilament de plantes d'iguals dimensions, en què un espai a doble altura es va desplaçant, com una cascada de buits. La façana exterior està revestida per unes plaques de fosa d'alumini

reciclat, en què es grava, com quedava escrit en els antics maons romans que conserva el museu, la seva destinació: MUSEU DE BELLES ARTS.

Compta amb una infraestructura de sis sales per a l'exposició, una d'elles es dedica a les exposicions temporals, també té una biblioteca, a més d'oficines, sala de conferències i auditori, amb el qual es realitzen diferents obres culturals, com els diferents concerts que ofereixen, això correspon perfectament a la societat que el gestiona, l'anomenada Projecte Cultural de Castelló, més coneguda com a Castelló Cultural, la qual ofereix diverses activitats culturals de tota mena, entre elles les que es realitzen en aquest museu.

9C6.- Edifici IMPIVA-CEEI-ALICER.

Es tracta d'una construcció de 1995 ubicada a la ronda de circumvalació 188, que protegeix, a manera de viver, a un conjunt de noves empreses de diversos sectors, innovadores tecnològicament.

La Generalitat desitjava una imatge per als seus edificis que transmetés l'objectiu de modernitat i última tecnologia per aconseguir i contagiar les empreses locals.

El projecte pretén trobar la seua situació a la confluència de dos importants avingudes descomponent el programa en edificis lineals escalonats que alberguen espais destinats a petites naus, tallers, oficines, així com a tot tipus de serveis complementaris d'ús comú que serveixen a les diverses empreses que s'integren en el centre, responent de manera clara a les demandes concentrant les demandes en la resolució plàstica de les façanes.

Obra realitzada per Carlos Ferrater i Lambarri. El 1997 va guanyar el Premi Nacional d'Arquitectura Construmat 97.

Conclusió - final:

Tradició és un terme que no tothom llegeix en positiu, la tradició és útil i necessària.

La cultura del futur ha de desprendre's del concepte d'ingenuïtat que moltes vegades ens envolta, Castelló no comença en un mateix, Castelló fa anys que roda i som nans a les espatlles de gegants, de la cultura que ens ha precedit.

Cal valorar la cultura local on s'amaga el repte de ser diferents com a element identificatiu del fet de viure junts, ja que els veïns d'una mateixa comunitat, de la Vila, dels Ravals, del Grau, som rellevants perquè som agents que fem coses en llocs concrets, i no som simplement humans-màquines.

La gent de Castelló no som un poble només d'industrials, sinó també de llauradors, artesans i menestrals, és a dir, d'homes que cerquen incansablement el punt mitjà, equilibrat i just entre l'art, la indústria i la llaurança, entre la realitat concreta i la realitat abstracta, entre la matèria i la forma, entre la utilitat i la bellesa.

La nostra és una cultura amb base sòlida en el passat, que cal conèixer, descobrir la seua vitalitat per tirar endavant. La nostra cultura es mostra plenament quan la gent de Castelló som capaços de mirar al passat amb agraïment i cap al futur en confiança.

En una època de migracions, de canvis importants de població, en què construïm la nostra societat encara més plural i diversificada, els castellonencs podem mirar al futur amb confiança. Ens avala el camí fet fins aquí. Som un poble que mentre anava creixent, no ha perdut mai la perspectiva i ha sabut sempre qui era. És la nostra cultura, són les nostres arrels. Som de Castelló...